

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

J. D. JANSE — HAARLEMMERMEER

HEILIG IS DE HERE

(2)

Numeri 20 : 1-13

„en het volk verbleef te Kades...” vs. 1
„... en Hij Zich onder hen de Heilige betoonde (jik-Kades!).” vs. 13b

Meriba werd de plaats genoemd. Naar wat de Israëlieten daar hebben aangedurfd: te twisten met de HERE.

Maar zij hebben daar ook gezien wat voor God de HERE is: Heilig! En de herinnering daaraan kon verbonden worden met de andere naam, die deze plaats droeg: Kades.

In het begin is die naam vermeld, vs. 1.

Maar in de slotsom aan het eind keert die naam als het ware terug. Het is in een vertaling niet te horen, maar in de taal waarin het oorspronkelijk is verteld horen we datzelfde „Kades” opklinken in die samenvattende typering van de houding van de HERE tegenover zijn twistend volk: jik-kades, Hij betoonde zich de Heilige.

Zo herinnert Meriba aan de donkere en Kades aan de lichtende kant van het gebeuren daar.

Het heet ook later „Meriba-bij-Kades” (27 : 14, Deut. 32 : 51).

Het lichtende in dit gebeuren is het licht van de heiligheid van de HERE. Helaas is het door Mozes verduisterd. We zullen daarop nog een volgende keer apart letten. Nu geven we eerst alle aandacht aan de reactie van de HERE op de protestactie van zijn volk.

Daarin kwam Hij als de Heilige naar voren.

Het is een van de moeilijke woorden uit de bijbel: heilig.

Wat is dat?

Je komt een heel eind door op te merken dat het altijd met God te maken heeft. Heilig volk is volk van God. Heilig is Hem toegewijd, voor Hem, van Hem.

Maar wat is dat als Hij Zelf de Heilige wordt genoemd?

We kunnen daar lang en breed over redeneren.

In deze geschiedenis echter kunnen we er iets van zien.

Daar heeft de HERE Zelf laten zien wat het betekent dat Hij heilig is. 't Laten horen!

„Toen sprak de HERE tot Mozes...” vs. 7.

U herinnert zich de situatie? Geen water. Dat was tot daaraan toe. Bij de HERE zijn vele mogelijkheden, dat was al eerder gebleken. Maar erger was: geen vertrouwen in Hem, geen ontzag voor de knechten van Hem. De schandelijkste verwijten en klachten, uiteindelijk aan Zijn adres.

En... als Hij dan verschijnt in volle heerlijkheid, is dan niet het ergste te vrezen?

Dát was óók al eerder gebleken!

Na de jammerklachten over de onneembaarheid van het beloofde land. Toen hadden Mozes en Aäron zich ook al neergeworpen op hun aangezicht. En als dan de heerlijkheid van de HERE verschijnt in de tent der samenkomst, zegt Hij tot Mozes: Hoelang zal dit volk niet op Mij vertrouwen en Mij versmaden? Ik zal ze... uitroeien! 14 : 11 v.

En na de opstand van Korach en de zijnen: „Toen... verscheen de heerlijkheid des HEREN... en de HERE sprak tot Mozes en Aäron: Scheidt u af van deze vergadering, opdat Ik haar in één oogwenk vertere.” 16 : 19.

En als dan later het volk weer tegen hen te hoop loopt: „... zie, de heerlijkheid des HEREN verscheen... de HERE sprak tot Mozes: Trekt u terug uit deze vergadering, opdat Ik haar in één oogwenk vertere...” 16 : 42 v.

En dan vallen er, nadat ze er eerst door Mozes' voorbede nog goed zijn afgekomen, véél slachtoffers.

Maar wat moet na dit alles het dan nú wel worden.

Dat is de spanning van de verschijning van de heerlijkheid des HEREN na al wat zijn volk nu toch weer heeft aangedurfd.

Mozes en Aäron hebben zich al, geschrokken en beducht, teruggetrokken, van de gemeente wég...

Toen sprak de HERE tot Mozes...

woorden, die in deze situatie en na al het voorafgaande een verrassing betekenen.

Om wat er wel, en om wat er niet gezegd wordt.

Wat er wel gezegd wordt komt in het kort hier op neer:

ze moeten water hebben. Geeft gij hun te drinken.

Hen en hun vee.

Daar hadden zij zo over gejammerd: nu moeten wij hier doodgaan, wij en ons vee, vs. 4.

De HERE heeft het wel gehoord!

Maar zijn antwoord is: laat ze drinken, hen en hun vee.

O, de bevelen aan Mozes klinken kort.

De situatie is gespannen.

Neem de staf

Vergader de gemeente

met Aäron uw broer

en spreek tot de rots

voor hun ogen

dan geeft ze haar water

en gij roept voor hen tevoorschijn water uit de rots

en drinkt hen en hun vee.

't Klinkt kortaf.

Maar... 't spreekt ál van water, water dat ze krijgen, water dat ze zullen drinken. En... geen woord over hun schuld, geen woord van straf.

Ze moeten... Als u en ik dit verder in deze situatie in hadden moeten vullen was er wat anders komen te staan dan: „water hebben”.

Maar hier zien we dan: u en ik zijn de HERE niet.

Die is anders. Die kan wat. Ja, straffen, toornen, twisten. Nou, Hij ook.

En Hij met recht.

Maar Hij kan ook: sparen, ophouden met toornen.

Zij bleven aan de gang. Hij niet. „Hij blijft niet aldoor twisten” ps. 103.

Dat zien we hier.

Hij doet hen niet naar wat ze verdienden.

Hij gaat zelfs met geen enkel woord in op al die goddeloze woorden.

De HERE gaat er koninklijk aan voorbij.

Geen woord erover.

Zijn knechten moeten wel spreken.

Maar: tot de rots. Dat zij haar water geeft.

Zijn knechten moeten dit volk wel iets doen. Hun water bezorgen.

Anders niet.

Hebt u zich daar wel eens over verwonderd?

Hoe groot is hier de HERE.

Dat is nu: HEILIG.

Hoort het Hem Zelf zeggen later, door Hosea, tot een volk dat het helemaal heeft verbruid:

„Hoe zou Ik u prijsgeven, Efraïm,
u overleveren, Israël?

Hoe zou Ik u prijsgeven als Adama,
u maken als Zeboïm?

Mijn hart keert zich om in Mij,

ten volle wordt mijn erbarming opgewekt.

Ik zal mijn brandende toorn niet ten uitvoer brengen

Ik zal Efraïm niet verder verderven.

Want Ik ben God

en geen mens

HEILIG IN UW MIDDEN

Ik kom niet in toornloed...” Hos. 11 : 8 v.

Zoiets kan Hij alleen.

Toch niet verdelgen.

Toch nog goed doen.

Toch water!

KERKELIJK *Leven*

Synodalia

De generale synode van Dordrecht, thans vergaderd te Lunteren, heeft zich omstandig bezig gehouden met bezwaren tegen leringen van prof. dr H. M. Kuitert en drs Tj. Baarda, lector aan de V.U. te Amsterdam. Tegen meningen van de laatste waren bezwaren ingebracht door de bekende ds H. J. Hegger. De generale synode sprak uit: „Zij ziet geen reden om aan te nemen dat drs Baarda zich op de door ds H. J. Hegger aangevochten punten buiten de grenzen van het belijden der kerk zou hebben begeven.”

■ Niet de kwestie, maar de uitspraak

Over die concrete punten waarop ds Hegger zijn bezwaren aan de generale synode heeft voorgelegd gaan we thans niet schrijven, want die bezwaren kennen we niet. Maar ook zonder dat is het niet ongeoorloofd te zeggen dat we hier te doen hebben met een allermerkwaardigste uitspraak.

Er waren bezwaren tegen publicaties van drs Baarda, dat deze nl. gevoelens zou openbaar gemaakt hebben, die strijdig waren met de belijdenis der kerk, met een duidelijk vastgestelde belijdenistekst. De synode heeft de bezwaren van ds Hegger natuurlijk aangehoord, zijn bezwaren met de argumentatie getoetst en... men zou verwachten daarna een uitspraak gedaan. Deze: dat ds Hegger drs Baarda terecht van afwijking van de belijdenis of conflict met de belijdenis beschuldigde, OF dat ds Hegger het vereiste bewijs voor zijn aanklachten niet heeft geleverd.

De synode echter sprak noch het een noch het ander uit. Zij sprak uit dat er „geen reden” is „aan te nemen”, te veronderstellen, „dat drs Baarda op de door ds Hegger aangevochten punten zich buiten de grenzen van het belijden der kerk zou hebben begeven.”

Wij menen dat er hier niets valt „aan te nemen” of „niet aan te nemen”. Of de betrokkene al dan niet overeenkomstig de belijdenis leerde kan toch zeker een generale synode vaststellen? Zij is toch zeker bekwaam en dus bevoegd om — neen, niet over wetenschappelijke theologie — maar over de inhoud van het geloof der kerk, geformuleerd in de belijdenis, te oordelen? Zij kan en mag toch oordelen en uitspreken of bepaalde meningen stroken met „het geloof der gemeente” of niet? Zij sprak echter uit dat er „geen reden is... aan te nemen”.

Voorts sprak de synode uit dat zij geen reden had aan te nemen dat de betrokkene „zich buiten de grenzen van het belijden der kerk zou hebben begeven”.

Ook dat is hoogst merkwaardig.

Iemand, die zich „buiten de grenzen van het belijden der kerk begeeft”, is iemand, die spreekt, schrijft, leert over zaken die buiten de grenzen van het belijden der kerk liggen, over zaken waarover de kerk zich in haar belijden = haar belijdenis niet heeft uitgesproken. Dat kan. Doet iemand dat dan kan men eventueel niet zeggen: het is al dan niet met de belijdenis in strijd. Immers de belijdenis spreekt zich over de onderhavige zaken niet uit. Dan blijft alleen over de vraag of een en ander al dan niet conform de Schriften is.

Wat was nu de klacht van ds Hegger?

Dat drs Baarda gepubliceerd had over zaken, waarover de belijdenis der kerk niet spreekt?

Dat zou een vreemd gravamen zijn.

Maar dat was de klacht van ds Hegger niet.

Hij klaagde, volgens hetzelfde verslag

(Trouw 14-1-1972) dat drs Baarda „knoeide met de woorden van Gods Zoon”.

M.a.w. ds Hegger klaagde niet dat drs Baarda schreef over zaken buiten de belijdenis, maar dat hij schreef in strijd met de Schrift en met de belijdenis.

Daarover deed de synode géén uitspraak.

■ Keuken en eetkamer

In de discussie op de synode werd de wens uitgesproken dat de mensen van de wetenschappelijke theologie hun werk „binnen de keuken mochten houden”. Begrijpen we het goed dan was de bedoeling dat zij hun werk, de beoefening van de heilige theologie maar binnenskamers, in de heilige hallen van het theologisch bedrijf mochten afdoen vóórdát ze er mee naar buiten komen. „De koks” moeten „binnen de keuken” blijven.

Dat begrijpen we niet goed.

Welke wetenschap eist voor zich zulke waterdichte werkplaatsen? Geen enkele! In elke wetenschap is volledige openheid. Ieder kan

G. Visee - Haren (Gr.)

via de collegezalen, de wetenschappelijke instituten, buro's, laboratoria, academische facultaire en andere wetenschappelijke publicaties kennis nemen van de stand van het onderzoek, de (voorlopige) resultaten van het werk. Niemand is daar bang voor pottekijkers. Waarom zou de éne wetenschap, die der theologie, zo geheim, zo geheimzinnig moeten beoefend worden? Trouwens, men hoeft heus niet zo bang te wezen. Jan-met-de-pet en de man-onder-de-galerij loopt de werkplaatsen van de 'heilige theologie' net zo min binnen als de laboratoria van het kernonderzoek. Zelfs Berkouwers „Dogmatische studiën” en de „Cahiers voor de gemeente”, Baarda's geschriften en Kuitert's nieuwe hermeneutiek „De realiteit van het geloof” gaan deze Jannen bóven de pet.

Maar er zijn onder het kerkvolk ook nog anderen. Dat zijn... de dominees, die voor 98% wetenschappelijk gequalificeerd zijn, candidaat, doctorandus, doctor der theologie. Moeten die ook „buiten de keuken” blijven? Niet „potkijken”? Wie mogen dan eigenlijk in de keuken? Alleen de professoren, lectoren, wetenschappelijke (hoofd)ambtenaren? En krijgen degenen die buiten de keuken zijn dan slechts met de resultaen van de heilige theologie te doen?

Onder het motto: slikken of stikken?

Dat we niet bezijden de werkelijkheid schrijven blijkt uit het synodeverslag. Dr Wentsel, die het wat verontschuldigd voor ds Hegger opnam, zei, „dat ds Hegger niet precies wist wat er in de keuken gaande was en daarom in zijn formuleringen er naast was.”

Als we dr Wentsel goed begrijpen dan betekent dat, dat ds Hegger blunderde, omdat hij niet goed op de hoogte was van de wetenschappelijke stand van zaken. Dat lijkt ons niet zo erg. Immers het is heel goed mogelijk dat iemand wetenschappelijk niet 'bij' is, maar om een uitdrukking van prof. Verkuyl te gebruiken, 'radargevoelig' is voor afwijking van de Schrift en de belijdenis.

Intussen verklaarde terstond daarop prof. Berkouwer dat ds Hegger wél 'in de keuken' was geweest en, nota bene in de keuken verklaard had, „dat er met het eten geknoeid werd.” Ds Hegger had nl. drs Baarda beschuldigd van „knoeierij met de woorden van

Gods Zoon”. Je moet maar durven!

Intussen vinden we het doodgewoon dat ds Hegger de wetenschappelijke keuken betreedt. Waarom niet? Hij is toch t.a.v. de wetenschappelijke theologie niet een onbevoegde, onmondige 'leek'?

En als hij dáár constateert dat er met het eten geknoeid wordt, kan hij zich vergissen. Maar niemand kan hem het recht ontzeggen dat hardop te zeggen.

Bovendien: als een niet-theoloog constateert dat er met de ingrediënten voor het eten geknoeid wordt, is dat zijn recht. De Bijbel is toch zeker het OPEN BOEK VAN DE GEMEENTE en niet het MYSTERIËN-BOEK VAN DE THEOLOGIE?

Summa Summarum: er bleek ter synode niet veel helderheid te bestaan over de verhouding van de wetenschappelijke theologie en de geloofskennis, van de kerk en de kerkelijke vergaderingen en de theologische faculteit.

In dat opzicht is er niets nieuws onder de zon.

Dat is allang zo.

In 1942 bond de synode (!) alle ambtsdragers aan een theologische constructie, waarvoor de wetenschappelijke theologie vandaag niet de minste belangstelling meer heeft.

En de kerk zit met de brokken.

■ Strafbare feit

Onlangs vertelde ons een synodale broeder dat het niet zo erg was wanneer de meerdere vergaderingen vreemde besluiten namen: daartegen kon je immers altijd een gravamen indienen.

Hij mag wel uitkijken.

Immers met zo'n gravamen krijg je meestal nul op het rekest.

Het is nog erger.

Je hebt alle kans dat het indienen van een gravamen je wordt aangerekend als een strafbaar feit.

Men was ter synode bepaald bóós op ds Hegger. Een van de predikanten wilde een afkeurende uitspraak aan het adres van ds Hegger. Een hoogleraar zou maar niet zeggen wat hij er van vond. Hij zou als hij de door ds Hegger gebruikte kwalificaties zou moeten typeren 'onwelgevoegelijke woorden' moeten gebruiken. Of het ook onwelgevoegelijk was die woorden te denken meldt het verslag niet. Maar de hoogleraar stelde voor dat ds Hegger „pastoraal vermaand zou worden”, en hij vroeg: „Kan dat misschien via het moderamen?”

Het laatste werd door praeses Kruyswijk toegezegd.

Straks zal dus ds Hegger worden vermaand.

Omdat hij een gravamen indiende, waarin kwalificaties van drs Baarda's gevoelens voorkwamen, die de synode onwelgevallig waren.

En hij zal worden vermaand, ds Hegger, door mannen, die generlei recht hebben pastoraal te vermanen.

Daartoe hebben de kerken hen niet verkozen.

Ze zijn ter synode afgevaardigd om aan het werk der synode deel te nemen.

Daarna heeft de synode hen aangewezen om de actie te leiden.

En thans matigt de synode en matigen deze leden van het moderamen zich het recht aan iemand te vermanen, die een gravamen indient. Zelft al zouden in dat gravamen 'harde uitdrukkingen' voorkomen, dan geeft het nog geen pas dat onbevoegden de steller van het bezwaarschrift 'pastoraal' op de vingers tikt.

Uitkijken!

Straks wordt niet het publiceren van hoogst twijfelachtige meningen, maar wel het indienen van bezwaar daartegen een „strafbaar feit”.

GEREFORMEERDE PERSVERENIGING „OPBOUW”

Leden van de Gereformeerde Persvereniging „Opbouw” houdt U zaterdag 29 april a.s. vrij voor de ledenvergadering? U ontvangt tijdig een convocatie.

Het Bestuur

Respons

U, die wekelijks deze rubriek leest en nochtans gezond blijft, denkt misschien wel eens: daar zou ik het mijne nu toch van willen zeggen! U bent het er goed mee eens of (waarschijnlijker) goed mee on-eens — maar dat zou u kwijt willen. Nu is het een heerlijke omstandigheid, dat het schrijven van ingezonden brieven veel dingen in de weg staan: pen, papier en tijd zoeken, gedachten ordenen, deze kritisch op papier slingeren, een envelop vinden, een postzegel kopen, de brief posten... lang voordien is uw ingezonden brief al in de geboorte gesmoord.

Dat is zo erg niet. Een ingezonden brief wordt door de psychologen gezien als een afreageren van onlustgevoelens: het schrijven alleen geeft meestal genoeg verlichting en pas wanneer het een gewoonte dreigt te worden moet u ermee naar de psychiater.

Trouwens — wie schrijft vandaag nog brieven? Goede, vlot lopende, helder gestelde brieven? Met een kop en een staart, een aanloop en een afloop; welke delen zich groeperen rondom een kern en een uitdaging? Dit wordt op de meeste scholen niet meer geleerd en zelfs sollicitatiebrieven vertonen vandaag een nonchalance en een hautaine minachting voor de werkgever-non-in-spe, dat beantwoording tijdverlies zou zijn.

Liever grijpen we vandaag naar de telefoon — zelfs voor sollicitaties, geloof het of niet. Die telefoon heeft immers voorrang; al hebt u visite, al bent u aan tafel, al leest u de Bijbel of bent aan de studie. Ik ken iemand die, van tafel aan de telefoon geropen, altijd begint met: „smakelijk eten, u spreekt met Jansen”.

Toch — brieven kunnen zo gezellig zijn. En zelfs een telefoontje op het geschikte moment kan zulk een warm contact betekenen. Soms komt een boodschap uit de hemel gewoon per telefoon binnen — hebt u dat ook wel? En je wordt door brieven en telefoontjes verbonden met je lezers: je vrienden en je vijanden.

Er zijn van die ontroerende fans, die met het weekend opbellen om hun dank uit te spreken voor een artikel. Dat maakt een mens verlegen. Denk niet dat uw schrijver daar ijdel van wordt (dat was hij al voor dien) maar verlegen wordt hij wel. Want hij kijkt met zorg naar de post uit: direct na het weekend komen dan een paar vermanende, resp. dreigende, resp. boze brieven. Want het is maar zelden, dat er alleen lof of alleen blaam op een wekelijks rubriekje binnenkomt. En zijwinden van rechts en links neutraliseren elkaar gelukkig.

Als u het mij vraagt: de prettigste reacties zijn die, welke onze huisdieren ten deel vallen. Destijds ons schaap Veronica, dat gelukwensen ontving toen haar eerste lammeren waren geboren: brieven, kaartjes, bloemen en schapekoekjes. Onze Babs, de tekkel zoals u weet, die op haar verjaardag altijd een kaart krijgt van een Arnheems meisje; nog onlangs een brief met: „Aan Babs alleen. Niet de baas of de vrouw — niemand behalve Babs!” Dat zijn heerlijke reacties. Ik laat me hangen als Babs niet eigenpotig een briefje terug tikt op mijn oude schrijfmachine. Dan een telefoontje van een lief kind, dat nader en breder onderwezen wilde worden: hoe die drie engelen uit het Belgische klooster nu net precies op ons gazon waren geland; en of engelen heus kunnen zingen? Een ander, die ons vroeg of het echt waar was, dat de Kip Ursula overleden was — en

waar aan? Ja verdraaid: onze tuinman Gart, die HKH aansprak of er soms weer over hem geschreven was in Opbouw? (Niet dat Gart en de engelen bij onze huisdieren horen — maar ze zijn ons even dierbaar.) HKH had geantwoord: dat kan wel Gart, als mijn man niet over de honden schrijft, schrijft hij meestal over jou; maar hoe kom je daarbij? — Nu, had een wildvreemde meneer in het dorp gevraagd, of hier iemand woonde met de naam van Gart, die voor schrijver dezes de tuin onderhield en naar wie zijn garage als „Gartage” vernoemd was? (Even onder ons: laat niemand nu verder zo stom zijn, aan Gart te laten lezen wat over deze goede vriend is geschreven!)

Kijk, dat zijn toch wel reacties die een mens gelukkig maken. Die tonen aan dat er nog mensen met gezonde fantasie door onze kolommen dartelen. Die bewijzen dat ons lezend publiek niet alles voor taai koek slikt, maar ook wel eens aan het denken wil worden gezet. Wat eigenlijk al op de lagere school, direct na de eerste leeslessen, aan onze kinderen moest worden geleerd: denk na en geloof niet alles wat je leest; voor wie dat niet geleerd heeft is lezen een gevaarlijke bezigheid. De dichter ds P. A. de Genestet zei: „t Boekske heeft zijn plicht gedaan — spore het u tot denken aan!” Dat is mooi gezegd. Het betekent, dat een lezer niet zijn schrijvers voor zich kan laten denken — maar dat hij door zijn schrijvers aan het denken wordt gezet.

Maar er zijn ook andere reacties. Wat denkt u van de ouderling engens in Nederland, die bij mijn kerkeraad een klacht indiende omdat ik een onbepaald aantal ongenoemde theologen had beledigd? Serieus. Met teksten en kerkenorde en artikelen compleet, mitsgaders de kreti en de pleti.

Ook andere broeders vinden het van tijd tot tijd nuttig, mijn opvoeding met ongezoeten brieven te completeren: fouten aan te wijzen, ketterijen te signaleren, valse leringen te bestrijden, etikettes op te plakken. Ik zit er vol mee. Met het oplopen van de briefport verminderen deze brieven wel in aantal, maar ik zie terdege dat mijn feilen toenemen. Tussen haakjes: zusters doen daar nooit aan mee.

Het erge is dat deze brieven je een beetje machteloos maken. Leg je ze met een zucht weg en keer je tot jezelf in — dan krijg je prompt wroeging omdat je een stemmetje, roepend in de verte, geen antwoord hebt gegeven. Breng je de moed op een broeder te beantwoorden — dan breekt de stroom pas goed los, dan is een oliebron aangeboord. In beide gevallen ben je nergens. Want wekelijks een kolom in dit goede blad schrijven betekent: niet verder corresponderen. Maar verder corresponderen betekent: niet wekelijks schrijven in dit goede blad. En waar ben je nu voor aangenomen?

Misschien moest een mens beide doen — als zijn tijd dat toeliet. Want corresponderen met lezers levert altijd vruchten op, die in volgende artikelen kunnen worden gebruikt. Uitwisseling van gedachten (mits in een gezonde sfeer uiteraard) maakt iemand altijd rijker. Maar een mens kan niet alles hebben. Daarom moet je wel kiezen.

Om een aantal brieven overbodig te maken: het volgende. Het lijkt mij persoonlijk bepaald onjuist, elke zin en elk woord op een goudschaaltje te wegen. Wat in Opbouw staat is werkelijk niet uit de Bijbel overge-

schreven. Het heeft lang allemaal niet de waarde van Gods eigen Woord. De voorpagina kan er soms dicht bij komen, kerkelijk leven staat er al verder van af, kerknieuws is vaak zo veel als het ziekenrapport van onze dominees (zoals N. Baas dat eens waagde te noemen) en de kolommen van de ondergetekende zijn meestal niet meer dan tussengerechten, die u van mij met „feuilleton” mag etiketteren, en die bij u de spijsvertering voor de zwaardere gerechten willen stimuleren. Zelden vindt u er belegen vruchten in, vaak wat onrijp fruit en de rest zit daar tussen in. Hoofdzaak is dat uw gedachten worden losgemaakt (want ons denken wil graag vastroesten) en verder hoeft u het er niet mee eens te zijn.

—o—

En nu nog een paar waardevolle opmerkingen uit recente correspondentie. Eerst naar aanleiding van de trilogie over Godfried Bomans. Een lezer zond me de HP van 12 januari, met in rood een zin van Harry Mulisch aangestreept:

„Terwijl wij door zijn tuin wandelden, zei hij (GB) dat hij daar op dat eiland zijn vader had vergeven, want die had ook een vader gehad en kon er ook niets aan doen”. Hij geeft dit commentaar: „dit ene zinnetje laat ons zien hoe Bomans, evenals Vincent van Gogh, zijn hele leven met dit vaderprobleem geworsteld heeft”.

Ook weet deze lezer te melden:

„Nadat GB en zijn vader elkaar 3½ jaar niet gezien hadden, verscheen zijn vader in Nijmegen op zijn kamer, om een verzoening tot stand te brengen. GB ging hier niet op in. Twee dagen later stierf zijn vader plotse-ling”.

Ik weet niet, waar deze lezer zijn kennis aan ontleende; bij mijn artikelen hield ik me aan wat GB zelf erover schreef in „De man met de witte das”. Maar het lijkt me plausibel: GB was als jonge man nog niet in staat tot vergeven en zag geen heil in een discussie. Dat hij voor zijn dood, in een week van afzondering, het probleem beëindigde met zijn vader bewust te vergeven, zoals Mulisch zegt, is een verrukkelijke zaak, lijkt me. Hartelijk dank voor deze bijdrage.

Dan een paar reacties op het artikel over M. C. Escher.

De eerste komt uit het nabije westen. Deze lezer citeert Escher uit de tentoonstellingsfilm: „de esthetiek lap ik aan mijn laars!” en exegetiseert: „het mooie kan Escher dus duidelijk niets schelen. Toch maakt hij wel eens iets moois. Maar dan onbedoeld mooi”.

Nu lijkt me die term van Escher toch niet om te schrikken, wel? Zelfs wanneer Escher zou hebben geroepen: „schoonheid lap ik aan mijn laars!” — dan nog kon ieder daar vrede mee hebben; want zijn praktijk corrigeert deze theorie. Maar hij zei alleen dat hij zich aan de schoonheidsléer (de veranderlijke spelregels voor wat schoonheid heet) niet stoort. Mag hij? Hij is in staat zelf te bepalen wat schoon is.

Het tweede citaat, waar deze lezer op wijst, is uit Escher's inleiding tot „De werelden van Escher”, pag. 40:

„Een mens is niet in staat zich voor te stellen, dat de stroom van de tijd nooit tot stilstand zou kunnen komen. Ook al zal de aarde eenmaal ophouden te wentelen om haar as en om de zon, ook al zullen er dan geen dagen en geen nachten, geen zomers en geen winters meer zijn, de tijd zal eeuwig blijven voortvloeien, zo komt het ons voor. Evenmin kunnen wij ons indenken, dat zich ergens, achter de verste sterren aan de nachtelijke hemel, het einde van de ruimte bevindt, een grens waarachter 'niets' meer is. Het begrip 'leeg' zegt ons nog wel iets, want

een ruimte kan leeg zijn, althans in onze gedachten, maar voor 'niets' in de zin van 'ruimteloos' is ons voorstellingsvermogen ontoegankelijk. Vandaar dat wij, sinds er mensen op deze aardbol liggen, zitten en staan, sinds zij er op kruipen en lopen, erover varen, rijden en vliegen (en weldra áf zullen vliegen), ons vastklampen aan een hersenschim, aan een hiernamaals, aan een vagevuur, een hemel, een hel, een wedergeboorte of een nirwana, die dan wéér eeuwig in de tijd en eindeloos in de ruimte zouden zijn".

De lezer uit het nabije westen geeft het volgend commentaar:

„Escher stelt hier hersenschim, nirwana" . . . „zo vanzelfsprekend op één lijn, dat het mij zeer onwaarschijnlijk voorkomt dat deze man zich bewust is van zijn staan voor God, van de positie die hij inneemt, van 't feit dat hij met vuur speelt! Want hij speelt inderdaad, maar met dodelijke ernst. Niets laat hij aan het 'toeval' over, niets mag mooi worden (maar veel wordt dat wel), alles past heel exact in elkaar. Escher laat vissen en vogels evolueren, hij laat kikkers, vissen en vogels uit elkaar ontstaan, vanuit het Verbum, het Woord."

En zo voort. Deze lezer zegt zelf: „ik weet eigenlijk niet goed, wat ik met het fenomeen Escher-en-zijn-werk aanmoet. Wat blijkt uit zijn werk? Wat uit zijn woorden? Wat bedoelt hij, misschien onbewust?" En, overmits deze lezer het op prijs stelt dat zijn reacties onder de aandacht van wat breder publiek komen, heb ik de hoofdpunten hier weergegeven.

Wat zegt Escher nu eigenlijk in zijn inleiding? Dat de mens niet in staat is zich buiten de maatstaven van tijd en ruimte te plaatsen. Dat hij gebonden is aan deze twee grenzen — en daarom ook voor de toekomst deze twee grenzen niet weg kan denken. Het woord 'eeuwig' is een term, die wij niet met ons denken kunnen vullen. Het woord 'eindeloos' idem. Escher heeft geworsteld met deze grenzen, heeft ze in zijn werken benaderd, getracht te overschrijden, maar is telkens teruggeworpen naar de ruimte binnen het eindeloze, naar de tijd binnen de eeuwigheid. Hij heeft hiermee, in zijn theorie zowel als in zijn praktijk, zich leren onderwerpen aan de van God gegeven maatstaven.

Dat hij nu begrippen als „herschenschim, hiernamaals, vagevuur, hemel, hel, wedergeboorte (reïncarnatie) of nirwana" op één lijn zet is niet om deze synoniem te maken; maar om de stalenkaart van filosofieën onder één noemer te brengen. De lezer vergat in zijn citaat de hemel te citeren; geliefde toekomstverwachting van de christenheid. Onbewust? Maar de schrijver Escher vergat de **nieuwe aarde** te noemen: de belofte van Gods Woord.

Onbewust? Of bewust? Want de nieuwe aarde, in de Bijbel ons als toekomstige woonplaats beloofd, past niet in het schema van hersenschimmen en andere vluchtheuvels. De nieuwe aarde zal, wanneer deze conclusie uit de Openbaring niet voorbarig is, weer dagen kennen: de poorten van het nieuwe Jeruzalem zullen des **daags** niet gesloten worden. Poorten: er is begrenzing van **ruimte** ook!

Maar misschien is dit filosoferen wel voorbarig. Wanneer het begrip 'eeuwig', onder ons handig gehanteerd als 'eindeloos', in het oude testament nog de betekenis had van „eeuw uit, eeuw in", dan wordt duidelijk, dat wij voorzichtig moeten zijn met alles wat buiten de tijd en de ruimte ligt. Wij spreken over dingen, welke geen oor gehoord en geen oog gezien heeft. Dát heeft Escher nu met zijn werken aangeduid: de grenzen van de tijd, de grenzen van de ruimte. Daarmee naderde hij ootmoedig (niet stoutmoedig) aan de grens tussen mens en God. Daarmee speelde hij zijn spel, met dodelijke ernst.

De laatste reactie was uit het verre westen, van een leraar wiskunde, die enkele Amerikaanse artikelen over het werk van Escher mij toezond. En die schreef: „Mijn vrouw en ik genieten erg veel van de artikelen in 'Opbouw'. Wij achten ze voor de opbouw van een gezond christelijk gemeentelven van zeer grote waarde".

Leven en dood

9

De taak van de verpleegster

In de reeks van deze artikelen over de dood en het sterven, die mogelijk soms een wat theoretisch karakter hebben, wil ik proberen iets meer over de praktijk te zeggen.

Ik werk als verpleegster in een ziekenhuis in Amsterdam.

Als het tot je taak behoort een ernstige zieke of stervende patiënt te verplegen is dit het moeilijkste werk dat er in een ziekenhuis te doen is.

Het is hierbij extra moeilijk je de toestand van de patiënt in te denken, je bent zelf jong en gezond, je staat midden in het leven en werkt bovendien in een ziekenhuis, waar het toch eigenlijk de bedoeling is, dat de patiënt genezen naar huis teruggaat.

De taak van de verpleegster is ook t.o.v. de stervende patiënt een andere dan t.o.v. de „gewone" zieke.

Is het bij een „gewone" zieke belangrijk hem zoveel als mogelijk is zelf te laten doen, bij de ernstige zieke en stervende patiënt is het belangrijk hem voor te zijn.

Het kost hem vaak veel moeite en inspanning om te praten, soms is het hem ook door zijn ziekte onmogelijk geworden.

Het verpleegwerk dat je voor deze mensen doet, bestaat voornamelijk uit praktische, ogenschijnlijk kleine dingen. Bijvoorbeeld zorgen dat de patiënt gemakkelijk ligt, zodat hij zo min mogelijk last heeft van pijn.

Bij deze verpleging is het belangrijk, dat je ziet wat de patiënt wil, voordat hij er om hoeft te vragen.

Al die kleine dingen, hem helpen bij eten en drinken, zorgen dat de kamer netjes en fris is, zijn voor de patiënt erg belangrijk, maar het belangrijkste voor hem is nu, dat je er bent.

De patiënt is bang.

Ook al heeft hij verder niet veel meer nodig, voor de patiënt moet je er zijn, op ieder uur van de dag of de nacht. Het contact met medemensen is voor hem belangrijk. Je hoeft soms ook niet veel met hem te praten, je moet er eenvoudig zijn.

De patiënt is bang om alleen te zijn in zijn kleine kamertje. Ju kunt dit heel goed merken, doordat de patiënt vaak om een zuster zal bellen, soms zelfs als je net bij hem vandaan komt. Als je dan bij hem komt en vraagt wat er is, is het maar voor een kleinigheidje of is hij soms al vergeten waarom hij belde.

Het belangrijkste is voor hem op dat moment, dat hij niet alleen is.

Een verpleegster doet veel goeds door rustig bij de patiënt te gaan zitten, eventueel zijn hand vast te houden. Vaak hoeft er dan niet veel gezegd te worden, dit hangt van de patiënt zelf af.

De verpleegster zal dit echter vaak moeilijk vinden.

Zij heeft niet genoeg tijd om rustig te gaan zitten. Een verpleegster is liever gewoon bezig, en is soms ook bang om naar deze patiënt toe te gaan.

Als de patiënt belt, zal ze vaak moeite hebben de kamer van de patiënt gewoon binnen te gaan.

De verpleegster is bang, dat de patiënt vragen zal stellen waar ze geen antwoord op kan geven. Als de patiënt bijvoorbeeld vragen gaat stellen over zijn ziekte, hoe ernstig het met hem is, of over de dood en het leven na dit leven.

Het ligt voor de hand dat de patiënt hierover wil praten, en een verpleegster kent hij beter en ziet hij vaker dan bijvoorbeeld een arts of een dominee.

Toch is het erg moeilijk een gesprek met deze mensen te voeren, en komt hiervan in de praktijk eigenlijk weinig terecht.

Er is hier ook alweer de praktische moeilijkheid, dat de patiënt vaak moe is en moeilijk een gesprek kan voeren.

Naar mijn mening moet een gesprek nu ook helemaal van de patiënt uitgaan.

Als de patiënt met je wil praten is het belangrijk, dat je er de tijd en de rust voor neemt. Het is vooral belangrijk dat je luistert — dus niet aanhoren, maar echt luisteren —.

Dat de patiënt in dit stadium soms eerder met een verpleegster over zijn moeilijkheden praat, is begrijpelijker daar hij de verpleegster de hele dag om zich heen heeft. Als de ziekenhuispastor komt heeft hij veel meer het gevoel te moeten praten, soms op een heel ongelegen moment als hem dit helemaal niet uitkomt.

De mening en de levensomstandigheden van de patiënt is in dit gesprek het belangrijkste.

Stel je voor, dat je zo maar „even" een opmerking maakt, bijvoorbeeld over het geloof. De patiënt zal hierover door gaan denken en wil er verder over praten, maar jij hebt het druk of hebt geen aandacht genoeg om het op te merken, dan heb je een heleboel problemen bij hem opgeroepen, waar hij niet uitkomt en waar niemand hem bij zal helpen.

Soms kan de patiënt ook tengevolge van zijn ziekte niet goed spreken of zich moeilijk uitdrukken. Bovendien heb je altijd het probleem met de tijd, je kunt niet zeggen, we praten er morgen wel verder over, omdat je niet weet of de patiënt dan nog wel zal leven of in staat is een gesprek te voeren.

Je kunt hem soms alleen al helpen door te zeggen: „Ik weet dat U het moeilijk hebt en ik zal voor U bidden."

De patiënt voelt dan dat je hem niet in de steek laat.

Soms krijg je ook op geen enkele manier contact met de patiënt. Je doet van alles voor hem, probeert hem te helpen, maar het schijnt hem allemaal niets te kunnen schelen. Dit is veel moeilijker, dan een patiënt die je allerlei problemen en moeilijkheden vertelt.

De patiënt die het allemaal alleen wil verwerken heeft het veel moeilijker en sluit zich helemaal in zichzelf op.

Hij staat afwerend tegenover elke vorm van hulp en elk gesprek. Toch moet je ook dan gewoon je werk doen en vooral deze patiënt laten voelen dat je hem niet in de steek laat.

Het verplegen van deze zieken zal altijd moeilijk werk blijven. Er zijn ook geen speciale methodes voor te geven hoe je de patiënt moet benaderen. Dat is nl. telkens weer anders, omdat ieder mens — dus ook iedere verpleegster een andere aard heeft.

Mej. A. W. v. Wijk - Amstelveen

CHRISTENEN IN DE POLITIEK

(3)

■ Het beroep op Groen van Prinsterer

Dit komt in de kring van het G.P.V. veel voor. Regelmatig wordt Groen geciteerd, omdat men in hem voluit een Evangelie-belijder erkent, die een scherp inzicht had in de historie en in de politieke situatie van zijn tijd. Hij is de man van de anti-revolutionaire en christelijk-historische richting en wordt als zodanig terecht erkend.

Het wetenschappelijk bureau van het G.P.V. heet zelfs „Groen van Prinsterer-stichting”.

Bijna alle politieke partijen hebben een wetenschappelijke instelling die de naam draagt van de oprichter van de partij of van een ander, voor de partij representatief figuur.

G.P.V.-ers kijken altijd een beetje vervelend als gezegd wordt, dat Groen toch maar lid was en bleef van de Ned. Herv. Kerk, niet met de Afscheiding van 1834 meeging en dus de belijdenis, die volgens de redenering van veel G.P.V.-ers alleen in de afgescheiden kerken gehandhaafd werd, met de mond wel aanvaardde maar er niet naar deed. Groen zou dus nooit lid van het G.P.V. kunnen worden.

Is dit een flauw en versleten argument?

Wij zullen zien.

Wanneer Rik Valkenburg de heer Jongeling hiernaar vraagt, antwoordt deze (blz. 101):

„Dat is waar. Maar hij heeft ook de Afscheiding verdedigd. Hij wilde het juk van de Synode heel duidelijk verbreken. Hij zag de Afgescheidenen als de voorhoede van de Gereformeerde gezindte — deze zinsnede wordt nog eens herhaald —, die op een ontijdig moment was slaags geraakt met de synodale hiërarchie. Het woord „ontijdig” laat inderdaad ook zijn kritiek blijken. Hij meende, dat kerkherstel nog mogelijk was. Zijn hele arbeid strekte er mede toe, dat te bereiken. Ik geloof dat Groen zich in de mogelijkheid heeft vergist. Hij heeft vertrouwd op allianties en vrienden die hem echter in de steek hebben gelaten. Ik geloof, dat hij te lang heeft gewacht. Maar, u moet niet vergeten, hij was één der voorbereiders van de Doleantie. We moeten Groen van Prinsterer wel zien in het raam van zijn tijd.”

De heer J. stelt dus openlijk, dat hij Groen niet kritiekloos aanvaard. Evenals prof. Trimp (Reformatie, 24 april 1971), keurt hij af, dat Groen niet met de Afgescheidenen mee ging.

Het blijft een vreemde zaak, dat het G.P.V. als strikt „kerkelijke” partij, met een zeer bepaalde interpretatie van de belijdenisschriften als grondslag, haar wetenschappelijk bureau noemt naar een man die deze grondslag met de mond wél beleed, maar er (volgens G.P.V.-interpretatie) niet naar deed. Voor de met ijzeren konsekwentie denkende G.P.V.-ers m.i. een vreemde zaak.

Het is waar, dat Groen actief aan het Reveil heeft meegewerkt, dat hij m.b.t. de Doleantie van 1886 bevorderend gewerkt heeft en als christen-staatsman en -historicus grote verdiensten had. Hij heeft voornamelijk op juridische gronden het recht van de Afscheiding verdedigd. Hoewel hij veel goeds bij de Afgescheidenen erkende en zijn eigen mening vaak bij hen herkende, ging hij niet met de „vrijgemaakten” van de vorige eeuw mee. Niet omdat hij een twijfelend figuur zou zijn, maar omdat hij de Afscheiding geargumenteerd afwees.

In „Het Regt der Hervormde Gezindheid” (Amsterdam 1848) schreef hij o.a. een hoofdstuk over de Afscheiding en het is de moeite waard om over enige van Groens overwegingen na te denken. Dit blijkt zelfs noodzakelijk.

p. 45, 46: „De Nederlandsche Hervormde Kerk

is geen instelling der menschen; zij is eene **Kerk van Christus**; de voortzetting en uitbreiding op Nederlandsche bodem van de Algemeene Christelijke Kerk; zij is het, niet omdat zij de Formulieren aanneemt, maar omdat zij, op grond der Heilige Schrift, de waarheden aanneemt, waarvan zij, overeenkomstig de Formulieren, met de ingenomenheid der overtuiging en de blijmoedigheid der hoop, in leer en leven getuigenis geeft. De Formulieren zijn het bewijs en teken dat de Nederlandsche Hervormde Kerk eene Christelijke Kerk is; dat zich ook in haar de Algemeene Apostolische Kerk geopenbaard heeft.”

Groen had de belijdenisgeschriften erg hoog, maar (p. 65):

„Nogmaals dan, duidelijkshalve en om alle aanleiding en voorwendsel tot misverstand te ontnemen, zij het gezegd:

Ik vraag niet, zijt gij tot ondertekening der Formulieren bereid? acht gij ze volledig, onverbeterlijk? welke bezwaren hebt gij, zouden die kunnen worden weggenomen of verzacht? dit alles is een onderwerp van latere zorg. Maar ik vraag: neemt gij de hoofdwaarheden aan, waarvan de Vaders in die schriften getuigenis afgelegd hebben? vereenigt gij u, in den geest der Algemeene Christelijke Kerk, met den hoofdinhoud der Heilige Schrift? zijn wij het eens in die opvatting der menigvuldige Schriftuurplaatsen, waar het gansche Evangelie, in enkele trekken, met onnavolgbare en Goddelijke klaarheid en bestemdheid opengelegd is?”

Als in de Ned. Herv. Kerk de belijdenisschriften (de „Formulieren”) afgeschaft waren, zouden de Afgescheidenen gelijk hebben. Wanneer onder bijbelse leuzen de belijdenis van het ongeloof een plaats in de kerk heeft verkregen, dan hebben wij te lang in die kerk vertoefd en Groen vervolgt (p. 128):

„Daarentegen, zoo de Symbolische Schrift haar wettig gezag nog behoudt, is de veroordeeling van het vertrek der Afgescheidenen niet onbillijk, is het weigeren om mede te gaan lofwaardig geweest. Het verlaten van eene Kerk is zonde, wanneer het niet pligt is.”

„Men heeft het kerkgenootschap verlaten, omdat het regt der Belijdenis niet werd gehandhaafd; omdat de handhaving onmogelijk scheen; omdat de overmagt der wederpartij onverwinnbaar geacht werd. Men zou gebleven zijn, indien er mogelijkheid van handhaving, indien er uitzicht op herwinning bestaan had. Er was, tusschen degenen die alzoo dachten en ons, geen verscheidenheid van geloof, geen strijdigheid van beginsels; er was enkel een, in soortgelijke omstandigheden, zeer verklaarbaar en bijkans onvermijdelijk verschil van inzicht omtrent de mogelijkheid of onmogelijkheid, de waarschijnlijkheid of onwaarschijnlijkheid van herstel eener diepgevallene Kerk. Zoo lang men nu gedachtig bleef aan dezen aard van het verschil, zou het den Afgescheidenen ligt vallen het standpunt te begrijpen van hen, voor wie het kerkgenootschap geenszins in hopeloozen toestand geraakt was; zouden zij hunnen goedkeuring niet ontzeggen althans aan de bedoelingen van hen die zich groepen achteten aan misbruik en overmoed bij voortdurende weêrstand te bieden; zouden zij geen tegenstanders, maar bondgenooten aanschouwen in hen die, op een ander terrein, meenden te moeten strijden tegen denzelfden vijand en ter bereiking van eenerlei doel. Maar, ach! wat heeft men gedaan, wat is er gebeurd! **men heeft de Afscheiding tot eene voorwaarde van deelgenootschap aan de Gemeente des Heeren gemaakt; men heeft daarin het onmisbare kenmerk der echtheid van het geloof beginnen te zien**; men is tegen het kerkgenootschap, als tegen een afgodisch en verworpen Babylon, te velde getrokken, en ter nauwernood heeft men de **mogelijkheid** aangenomen van goede trouw bij hen door wie, in het kerkgenootschap, al is het niet door gevangenis en boete, toch op velerlei wijs, om den Naam des Heeren, smaad en vernedering verduurd werd.” (p. 129, 130) (vet gedrukt, W.)

„Men heeft aan de eenheid en ontwikkeling van het kerkgeloof, zoodra zij met eigen mening niet overeenkwamen, geringe waarde gehecht. Men is, onder beroep op de Heilige Schrift, in die ingenomenheid met eigen denkbeelden vervallen, waardoor in schijn aan de woorden Gods,

inderdaad aan eigen wijsheid, hulde gebracht wordt...”

„Anderen hebben dit scherpelijk afgekeurd; doch laat ons zien wat de meesten dezer ijverige voorvechters van Formulier-regtzinnigheid hebben gedaan. Datgene wat nooit door de vaders, op wie zij het oog hadden, verrigt is; datgene waartegen de vaders, als berispelijk en gevaarlijk, gewaarschuwd en vermaand hebben. Als ware het om de woorden en de wetten Gods te doen, zijn zij blijven hangen aan een woord, aan een letter, aan een titel; zij hebben de schriftuurlijkheid der waarheden nauwelijks erkend, waar zij niet in den formuliermantel waren gehuld.” (p. 131)

Groen vervolgt op p. 135 en 136:

„Vraagt men nu hoe in een onpartijdig beschouwen van onze wederzijdse verwijdering een middel tot onderlinge toenadering ligt; ik antwoord: omdat bij de herinnering aan hetgeen verrigt of verzuimd is, verootmoediging ons allen betaamt; verootmoediging, waardoor de moeilijke taak „een iegelijk achte den anderen uitnemender dan zich zelve” grootelijks verligt wordt. Mij dunkt dat er, voor Afgescheidenen en niet-Afgescheidenen, reden minder van zelfverheffing dan van zelfverwijt is. Ik sprak van het verwekken tot jaloersheid, die tot pligtbetrachtingen naijverig maakt. Het tegendeel is geschied. In plaats van, door pligtbetrachting en ijver, elkander tot voorbeeld en aansporing te zijn, hebben wij veeleer in elkanders misgrepen en pligtverzuim weêrkerige geruststelling gezocht...

Indien we ons, in en buiten het kerkgenootschap, ondanks uitwendige scheiding, door eenheid van geloof vereenigd gevoelen, laat ons bedenken dat in deze Christelijke betrekking van ons moet gezegd worden: „ziet hoe lief zij elkander hebben”; dat we althans geen reden behooren te geven tot het verwijt; „ziet welk eene liefdeloosheid van weêrskanten betoond wordt.”

In een brief aan ds S. van Velzen (Verspreide Geschriften, dl. 2, Amsterdam 1860, p. 121 e.v.) spreekt Groen over het verschil met de Afgescheidenen als zijnde — dank zij het geloof in God en Jezus Christus en dank zij het gemeen hebben van bijbel en konfessie — een **broederlijk** verschil.

Hoffelijk en scherp tegelijk antwoordt hij ds Van Velzen (ondanks ernstige bezwaren tegen de Ned. Herv. Kerk): ik blijf hervormd. Hij komt niet terug op het geschrevene in „Het Regt der Hervormde Gezindheid”, maar zet zijn mening nader uiteen.

Er is in het bovenstaande veel geciteerd. Ik geef toe, dat het te veel is en weet dat het vermoeiend lezen is. Toch is het goed aan deze kant van Groen eens uitvoerig aandacht te besteden.

Waarom? Niet om Groens houding te verdedigen of om de Afgescheidenen zonder meer in gebreke te stellen.

Misschien had Groen een te optimistische mening en Afgescheidene een te pessimistische kijk op de situatie in de Ned. Herv. Kerk. Groen zegt zeer behartigenswaardige woorden!

Wat Walter Köhler eens van Erasmus zei, kan ook voor Groen gelden: „dasz sein Urteil gewisz nicht immer den Beifall aller finden wird, aber stets geistvoll ist, anregt und weiterführen will”.

Het zit Groen dwars, dat de Afgescheidenen in het midden van de vorige eeuw wél afgescheiden, maar zo bitter **weinig dolerend** (klagend en treurend) waren. Hij ziet verscheidenheid van inzicht m.b.t. verschillende onderwerpen, maar dank zij Gods genade op essentiële punten geen verschillen in geloof en konfessie. De Afgescheidenen echter hebben de Afscheiding van 1834 gezien als een onmisbaar kenmerk van de echtheid van het geloof.

Het is volkomen in de lijn van Groen van Prinsterer en in overeenstemming met hetgeen in de vorige artikelen werd geschreven,

H. E. S. Woldring - Amsterdam

te overwegen dat er voor vrijgemaakten en niet-vrijgemaakten, voor G.P.V.-ers en niet-G.P.V.-ers minder reden is tot zelfverheffing dan tot zelfverwijt en dat wij ons ondanks uitwendige scheiding der kerken, verenigd moeten weten door de eenheid van het geloof.

In het bovenstaande uitte ik mijn bevreemding over de naam van het wetenschappelijk bureau van het G.P.V.

Groen van Prinsterer heeft voortreffelijke dingen gezegd op staatkundig en historische terrein. Hij wordt wat dit betreft terecht vaak geciteerd, maar hij heeft de G.P.V.-interpretatie van de grondslag en de daaruit voortkomende mentaliteit, m.a.w. de basis van het G.P.V. afgewezen.

Groen heeft hier m.i. terecht bij gevaarlijke zaken de vinger gelegd. Nogmaals: geen verdediging van Groens handelen in allerlei opzichten, maar wel een aksentuering van de genoemde overwegingen, die tot kritische bezinning nopen: Zijn wij op de goede weg? Wat is uit God? Wat is uit de mensen?

Logicistische dus - dus - dus - redeneringen vindt men bij Groen niet. Hij waarschuwt daar zelfs tegen. Het wordt konsekwentendrijverij, die wij in het vorige artikel beschreven en die — naar men wel zegt — zum Teufel führt! Groen echter schrijft over de Goddelijke genade, die menselijke redeneringen, starheid en scheidsmuren doorbreekt!

Waar dit niet gezien wordt, ontstaat naar het mij voorkomt een verbijsterende geborneerdheid. Men ziet nog slechts bepaalde aspecten en criteria, die óvergeaksentueerd worden, met voorbijzien van het vele andere dat er ook nog is en vaak belangrijker is: het gemeenschappelijk geloof.

Persschouw

de dominee van Hakvoorde

Ik heb er hier al eens op gewezen dat in het Friesch Dagblad zo af en toe het woord wordt gegeven aan een man die daarin als de „dominee van Hakvoorde” wordt geïntroduceerd.

Onlangs vergastte deze „dominee” de lezers van de „krant van Algra” op een artikelje over „Verhoorde gebeden”.

Hier volgt het:

„Gisteren preekte de dominee van Hakvoorde over een korte tekst uit Lucal 1. Een echte adventstekst, zei hij. De Engel zeide tot Zacharias: Uw gebed is verhoord. De komst van Johannes, de wegbereider, is gebedsverhoring. De komst van de Heiland der wereld is gebedsverhoring. En het merkwaardige is, dat de Engel met deze boodschap kwam, toen Zacharias als het ware zijn hand vol gebeden had, de gebeden van het volk, die hij naar het reukaltaar moest brengen. Die wierook, die in het heilige vóór het gordijn werd gebrand, was een symbool van het gebed van Israël. De priester was als het ware de voorbidder, die al de gebeden van het volk, bij de Here bracht.

En, zo ging hij verder, ik denk zo, dat daar géén gebed van Zacharias en Elizabeth meer bij was om kinderzegen. Daar hadden zij misschien twintig of dertig jaar geleden nog wel om gebeden, maar nu al in lange tijd niet meer. Het staat er immers: zij waren kinderloos, omdat Elizabeth onvruchtbaar was en zij waren beiden op hoge leeftijd gekomen. Dat is géén situatie meer om dan nóg om een kind te bidden. Dat hebben zij misschien twintig jaar avond op avond gedaan, maar één keer houdt het op, als de vruchtbare jaren voorbij zijn en er niets overblijft dan te berusten. Hoeveel jaren zijn er toen voorbij gegaan, dat zij niet hebben gebeden, niet meer om déze zegen? Wij weten het niet, maar het moeten vele jaren zijn geweest. Zij hadden het afgeschreven, zij waren samen oud geworden, zij waren alleen nog maar dankbaar, dat zij zo lang voor elkaar waren gespaard, maar een kind, dat was er niet bij. Dat wisten zij nu wel. Dat wisten zij al jaren.

En nu opeens zegt de Engel: uw gebed is verhoord... Een gebed van vele jaren geleden wordt opeens tegen alle verwachtingen in toch verhoord. Er staat ergens: éér zij roepen, zal ik antwoorden. Er zou soms ook kunnen staan: als

zij niet meer roepen, zal Ik antwoorden. God vergeet blijkbaar onze gebeden niet. En als we de oude berijming nog hadden, dan zouden we nu zingen:

Hij maakt op hun gebeden,
Gans Israël eens vrij
van ongerechtigheden
zo doe Hij óók aan mij...

Ik zou over dit artikel graag een paar vragen willen stellen aan de „dominee van Hakvoorde”. Maar — ik ken zijn naam en zijn adres niet.

Zoals onze lezers zich misschien nog wel zullen herinneren heb ik indertijd het vermoeden geuit dat de aanduiding „dominee van Hakvoorde” een soort „persona” — hetwelk overgezet zijnde wil zeggen: „masker” — is voor iemand die vermoedelijk geen dominee maar wel een singuliere „leek” en de plaatsnaam „Hakvoorde” fantasie is. Ik had, dat wil ik nu wel eerlijk opbiechten, er ook enig vermoeden van wie zich achter die „dominee van Hakvoorde” verschool.

Maar — mijn veronderstellingen waren er helemaal naast. Onder een later gepubliceerd artikelje over de „dominee van Hakvoorde” plaatste de redactie van het Friesch Dagblad — of de „dominee van Hakvoorde”? — dit P.S.: „Prof. Veenhof heeft in Opbouw de vraag opgeworpen of de gemeente van Hakvoorde wel bestaat. Hij heeft die plaats niet kunnen vinden. Maar zo vragen wij, hoe zou een plaats die niet bestaat een dominee kunnen hebben”.

Tegen de onverbiddelijke logica die in deze vraag op mij af kwam heb ik geen verweer. Daarom ga ik er van uit dat „Hakvoorde” een „echte” plaats en de dominee daarvan een „echte” dominee is. En ik vraag nu aan het Friesch Dagblad mij te zeggen hoe die dominee van Hakvoorde precies heet en wat zijn adres is om hem een paar vragen over het boven geciteerde artikelje te kunnen stellen.

Om een eventuele nieuwsgierigheid van lezers van „Opbouw” te bevredigen wil ik hier wel een paar vragen meedelen die ik die „dominee van Hakvoorde” zou willen voorleggen.

1e. Moet men bij de verschijning van de engel aan Zacharias niet in overweging nemen dat bij de aanvang van onze jaartelling een priester slechts éénmaal in zijn leven, en wel gedurende één week de dienst in het heilige mocht verrichten en dat Zacharias bij de loting daarvoor dus steeds was uitgevallen en pas op hoge leeftijd daartoe werd geroepen?

2e. Heeft het nog een bijzondere betekenis dat de wegbereider van de beloofde Messias een zoon van een priester en dat zijn moeder eveneens van priesterlijken bloede was?

3e. Heeft het ook nog een bijzondere betekenis dat deze wegbereider een nazareër moest zijn van zijn jeugd af aan?

4e. Is er ook iets van bekend wat de priester bij zijn dienst in het heilige bad?

Dit zijn een paar vragen die ik aan de „dominee van Hakvoorde” zou willen stellen.

De redactie van het Friesch Dagblad zal die natuurlijk wel willen doorzenden aan die dominee, maar ik wil heel erg graag persoonlijk met hem in contact komen. En daarom wil ik graag diens naam en adres weten.

Bij voorbaat betuig ik mijn hartelijke dank aan de redactie van het dagblad van Friesland.

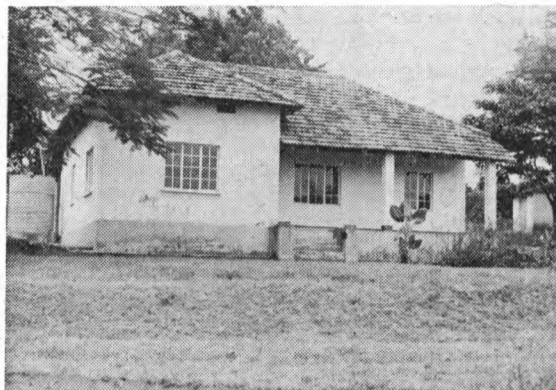
C.V.

eind van het jaar werd de spaarpot leeggemaakt en er zat een bedrag in van f 25,—, die ik meekreeg voor onze Stichting.

Op Sinterklaasdag waren we bij een familie, waar de kinderen de ouders hadden gevraagd dit jaar minder te geven en het hierdoor uitgespaarde geld voor de arme kinderen te gebruiken.

Is het een wonder, dat de HERE ons werk zegent? Gelukkig is het niet alleen bij deze giften gebleven, er is veel gegeven, speciaal rond de jaarwisseling. „Uw overvloed kwam voor het ogenblik hun gebrek ten goede.” 2 Cor. 8 : 14.

Wij hebben veel geld nodig, hoe kan het ook anders met zoveel hongerlijdende kinderen op aarde.

Op de foto hierboven staat het huis, dat in Uganda werd gehuurd om kinderen te kunnen opnemen. Het is het Kijomanyi Kindertehuis. Kijomanyi betekent het voorkomen van een ramp doordat men er van tevoren weet van heeft. Dit tehuis wil proberen te voorkomen, dat kinderen in nood komen. Het huis is groot genoeg om 40 kinderen en een kleine staf te huisvesten. Voor het grootste gedeelte zullen hier kinderen komen met een christelijke achtergrond, waarvan de ouders gestorven, zijn of zo arm zijn, dat de kinderen verwaarloosd worden. Men is in Uganda bezig het huis in te richten en binnenkort worden de eerste vijftien kinderen opgenomen. Als deze vijftien kinderen hier „geadopteerd” zijn, neemt men weer meer kinderen op. Er is al een wachtlijst van meer dan veertig kinderen. Hieronder geven wij u de geschiedenis van twee van deze kinderen:

Twee meisjes, tweelingen, ze heten Rosemary Nakato en Robina Babirye. Ze zijn 6 jaar oud. Toen de moeder zich bekeerde tot het christendom, was de vader zo boos, dat hij de moeder voor de keuze stelde bij hem te blijven en dan haar geloof weer op te geven of te vertrekken. Ze koos het laatste.

Zendingen gaven haar een baantje als schoonmaakster van de kerk, maar ze wilden niet dat ze haar kinderen bij zich zou houden. Omdat ze geen geld had moest ze dit baantje wel aannemen, maar de kinderen werden de dupe. Ze trokken van de ene plaats naar de andere. De vrouw heeft vijf kinderen. Voorlopig kunnen er twee in het nieuwe kindertehuis geplaatst worden. Wie van U wil deze kinderen, of anderen die er even slecht aan toe zijn, „adoptereren”, d.w.z. financieel verzorgen voor f 50,— per maand? Evenals in India, is het ook hier de bedoeling de kinderen behalve voedsel en kleding, een opleiding te geven, zodat ze een vak leren en later voor zichzelf kunnen zorgen.

In India hopen we een school te kunnen laten bouwen op het terrein van Mevrouw Staudt's kindertehuis. Een bedrag van f 2000,— zonden we hiervoor al, maar dit is nog maar een klein gedeelte van wat hiervoor nodig zal zijn.

Bij de Bethel Fellowship is de nieuwe school bijna klaar. Aan een meisjeshuis voor ca. 20 kinderen wordt hard gewerkt en men wil erg graag meer ruimte hebben voor de oudere meisjes, die bij Mevrouw Samuel in Tuticorin wonen. Voor deze projecten zullen uw giften worden gebruikt.

Verder willen wij heel graag gaan helpen in Bangla Desh. De heer Samuel van de Bethel Fellowship wil proberen toestemming te krijgen om hier een tehuis te openen voor vluchtelingenkinderen, die hun ouders zijn kwijtgeraakt of op die andere manieren in nood zijn. Hierover wachten wij nog nadere berichten af. Wij hopen, dat de vluchtelingen nu binnenkort weer naar hun eigen land kunnen terugkeren. Graag willen wij dan enige van deze armen stumperds, die zoveel hebben meegemaakt, helpen door ook voor hen verzorgers te zoeken. Hierover hopen wij u binnenkort meer te kunnen vertellen. Wij bidden, dat de woorden van Psalm 107 waar mogen worden voor deze kinderen: „Hongerigen doet Hij daar wonen, zij stichtten er een stad ter woning, zij bezaaien akkers en planten wijngaarden, die vrucht als opbrengst opleveren. Hij zegent hen.”

Blijft U ons helpen? Onze postreiking is 1599333 t.n.v. Stichting Redt Een Kind te Zwolle. Ook verzorgen wij graag een dia-avond voor U. Deze avonden zijn voor ons van groot belang,

Het was op zondag, we zaten in de kerk aan het avondmaal toen ik een lachend meisje naar me zag zwaaien. Na afloop van de dienst kwam ze naar me toe met in haar handjes een grote witte envelop, die ze me aanbood. Haar moeder vertelde, dat ze een heel jaar lang alle centjes, die ze had gekregen, in een spaarpot had gedaan voor de arme kinderen in India. Aan het

omdat er dan meer belangstelling voor ons werk komt.

Alle inlichtingen hierover en over het „adoperen” van kinderen krijgt u bij ons secretariaat. Wij danken U hartelijk voor al uw hulp!

STICHTING RREDT EEN KIND

Secretariaat: Burg. v. Tienenweg 37, Diemen, telefoon 020-359944.

Boekbespreking

De Synode van Embden 1571

Een bundel opstellen ter gelegenheid van de vierhonderdjarige herdenking. Onder redactie van Dr. D. Nauta, Dr. J. P. van Dooren en Dr. Otto J. de Jong.

Het is 'n gelukkige gedachte geweest van het comité ter herdenking van de Embdense Synode o.m. deze bundel opstellen in het licht te geven, wat hem mede mogelijk is gemaakt door steun van het Prins Bernhard Fonds. De Embdense Synode is het waard na vierhonderd jaar voor het voetlicht gehaald en in haar grote betekenis geschetst te worden. Dr. Nauto opent de rij door de politieke situatie te schetsen van Embden in de eeuw van de Reformatie en het religieuze klimaat, dat daar heerste. Zo wordt duidelijk hoe „Embden toevluchtsoord van ballingen” was en kon zijn. In een boeiende verhandeling schetst daarna dr. J. J. Woltjer „De politieke betekenis van de Embdense Synode.” In een zeer evenwichtig geschreven artikel behandelt Dr. W. van 't Spijker de „Stromingen onder de reformatorisch gezinden te Embden.” De „Voorbereiding en de deelnemers” worden door Dr. J. P. van Dooren in een kort opstel voor het voetlicht gehaald, terwijl dr. J. Plomp „De kerkorde van Embden” aan een nadere analyse onderwerpt. Zeer gelukkig is de greep van prof. Plomp het eerste en het laatste artikel naast elkaar te stellen. Dr. F. R. J. Knetsch sluit de rij met een opstel over het getuigenis van Embden in de situatie van heden. Een bibliografie en een index op persoons- en plaatsnamen completeert het geheel.

—o—

Ten aanzien van de Synode van Embden bestaan vragen, die ook door dit geschrift niet volledig tot een oplossing zijn gebracht. In hoeverre waren de daar aanwezigen allen wettig gedeputeerd? Daar de credentiebrieven verloren zijn gegaan, zal op deze vraag wel nooit een definitief antwoord kunnen worden gegeven. Dat figuren als Jan Arendtsz en Peter Gabriël officieel afgevaardigd waren, valt moeilijk aan te nemen, daar de Amsterdammers geen eigen gemeente vormde te Embden, zoals in dit geschrift duidelijk wordt gemaakt, o.a. pag. 57. En wat te denken van Moded, Franciscus Pauli en verschillende andere, onder welke sommigen als futurus minister, toekomstig predikant, werden aangeduid? Van betekenis is hier ook de kwestie, dat Caspar van der Heyden drie dagen nodig heeft gehad om de Synode bijeen te krijgen, pag. 52, „om de anderen te bewegeen mee te doen” vgl. pag. 47. De vraag of Embden 1571 toch niet ietwat ingestaan heeft tussen een vergadering als het convent van Wesel en een werkelijk geheel uit officiële afgevaardigden bestaande Synode had ik graag opzettelijk behandeld gezien.

Dan is er de kwestie van de rekkelijken en preciesen. Dr. Woltjer gaat er geheel van uit, al ziet hij het verschil meer als een mentaliteitskwestie, een verschil in fase en tempo, en niet als een principieel dogmatisch verschil en een verschil in volksaard, pag. 31.

Dr. van 't Spijker gaat ook op deze kwestie in en hanteert de onderscheiding tussen rekkelijken en preciesen niet. Hij sluit zich aan bij Rutgers afwijzing daarvan, pag. 53. Hij is van mening dat de tegenstellingen, die zich te Embden openbaarden, niet onder één noemer zijn te brengen. Hij wil spreken van drie aspecten of factoren, een kerkordelijk, een confessioneel en een politiek aspect, welke onderscheiding alleen te hanteren is, wanneer we voor ogen houden, dat deze drie factoren nimmer van elkaar los te denken zijn, pag. 54. Wat het confessionele aspect betreft, de verschillende inzichten, die op dit punt leefden, verklaart van 't Spijker vanuit de politieke stellingname, pag. 69. Pieter Gabriël verklaarde immers in 1566 de Heidelbergse Catechismus voor zijn hoorders in de Engelse steeg te Amsterdam, terwijl Jan Arendtsz in later jaren zonder enig bezwaar de ondertekening voorstelde van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, en de Catechismus van Reael een

calvinistische geest ademt, pag. 69. M.a.w. tegen de inhoud van de Gereformeerde leer hadden ze geen bezwaren. Nu is dat, dacht ik, de eigenlijke zaak niet. Die is deze, of men een bindende belijdenis zou moeten hebben, die exclusief werkte b.v. ten aanzien van de Lutherse, vgl. het optreden van Jan Arendtsz in Amsterdam, toen de Lutherse een eigen kerkgebouw probeerden te krijgen. Dat hij later, in 1572, op de particuliere Synode van Noord-Holland stemde voor ondertekening van de Nederlandse Geloofsbelijdenis kan moeilijk als een indicatie beschouwd worden voor die houding in 1571, daar de gesprekken met van der Heyden hem tot beter inzicht op dit punt hebben kunnen brengen. De drie factoren, die van 't Spijker noemt, zijn er inderdaad geweest, maar het is de vraag of er niet een innerlijke samenhang tussen deze drie is geweest en bij het beantwoorden van deze vraag konden we wel eens weer belanden bij het vraagstuk van de rekkelijken en de preciesen, niet als een kwestie van dogmatisch verschil, maar wel van instelling, zoals die van invloed is geweest op de beschouwing van de functionering van een geschreven belijdenis en van de werking van een geordend kerkelijk samenleven. Ook de politieke beschouwing zal vermoedelijk niet los gestaan hebben van de confessionele, evenmin als dat bij Willem van Oranje het geval was, die Calvinistisch is geworden, maar samenwerking zocht met de Lutherse en afkerig bleef van een strak geordende Calvinistische Kerk— in Utrecht kerkte hij bij Duifhuis, die noch van een geschreven belijdenis noch van een kerkorde wilde weten.

Het laatste artikel van de hand van Dr. Kretsche, wekt wel enige vragen op. Het handelt over het getuigenis van Embden in de situatie van heden, maar is meer het persoonlijk getuigenis van de auteur geworden. Het is wat moeilijk er een billijk oordeel over te vellen, omdat het — om de typering door de auteur van Hoedemaker hier te gebruiken — te profetisch-agressief is.

Dat het verzet tegen de „heerschappij (van) d'een over d'ander” wel eens niet zozeer op het episcopaat en op een zekere hiërarchie, dan wel op de daar destijds onlosmakelijk mee samenhangende misbruiken betrekking zou kunnen hebben, pag. 126, stelt de zaak niet juist. Ongetwijfeld hebben de Embdense gereformeerden dit misbruik willen afsnijden, maar daarom sneden ze de mogelijkheid, die er toe kon leiden radicaal af door elke vorm van episcopale kerkregering onmogelijk te maken, vgl. de uitnemende uiteenzetting van prof. Plomp op pag. 89.

Dat de Kerkorde van Embden ook voor 't politieke leven vrucht heeft afgeworpen, zal dankbaar erkend mogen worden, maar dat in deze kerkorde gemikt wordt op de kerstening van de structuren, pag. 127, is daarin een moderne gedachtegang ingedragen, waaraan de opstellers niet hebben gedacht. Ze hebben het politiek engagement, ondanks de begeerte van Oranje, als Kerken niet gewild, wel de vrijheid der Kerk haar eigen zaken te behartigen. Dit impliceerde hoogstens vrijheid van bepaalde structuren. De sprong van Embden met zijn eis tot ondertekening van in elk geval een gereformeerde confessie en het benutten van 'n Schriftgetrouwe (!) catechismus naar de Wereldraad van Kerken en de Raad van Kerken is wel heel groot, té groot. De tucht gaat over openbare zonden, en dan wordt niet allereerst aan dronkenschap of andere „uitspattingen” gedacht, maar aan verraderij, aan het de naaste schromelijk tekort doen of mishandelen, schrijft Dr. Knetsch, in verband met zijn uiteenzetting van de tucht over de structuren, pag. 131/132. Maar in art. 27 van de Embdense Kerkorde, waarop Dr. K. doelt, gaat het over verborgen zonden, die de algemene welvaart, of de Kerken, enige merklijke schade of verderf toebrengen mochten, als daar zijn verraderij, of verleiding der zielen. De openbare zonden worden niet met name genoemd. Dat het de Synode van Embden in de tucht ging om degenen, die aan de touwtjes trekken, manipuleren met mensen, pag. 132, valt noch uit de Kerkorde noch uit de Acta particularia op te maken. Dat Embden de opdracht tot het werelddiakonaat zou hebben achtergelaten, pag. 135, zal met art. 44 der Acta wel moeilijk waar te maken zijn. Dit artikel wil niet dat mensen onder het deksel, dat ze gelovig zijn, de aalmoezen, die aan de huisgenoten des geloofs toekomen en die zij nodig hebben, aan hen onttrekken, vandaar de eis van een attestatie! Daarmee is over het werelddiakonaat niets beslist, maar men kan zich er niet voor op Embden beroepen. Het laatste artikel is niet bepaald gelukkig, al maakt de laatste alinea veel goed. We zijn dankbaar voor dit met foto's en enkele kaarten verlichte, keurig uitgegeven geschrift en wensen het in vele handen.

Zo vonden wij elkaar

Het begin van het Nederlandse gereformeerde kerkverband, de synode van Embden 1571 door J. Kamphuis
Uitgeverij De Vuurbaak - Groningen

Het was in oktober van het vorige jaar 400 jaren geleden dat de eerste „nationale” synode van de tot reformatie gekomen Nederlandse kerken samen kwam — in verband daarmee heeft prof. Kamphuis een geschriftje het licht doen zien, dat de betekenis van deze Synode in het licht wil stellen. Eerst wordt daartoe na enkele inleidende opmerkingen gehandeld over het Convent van Wesel, 1568, waar voorbereidend werk verricht werd. De auteur toont duidelijk aan dat het gereformeerde kerkverband wortelt in en staat of valt met de belijdenis der waarheid en wars is van alle hiërarchie. Hij typeert het als een liefdesbond der kerken.

Het is duidelijk, dat hij daarmee het wezen van het gereformeerde kerkverband beschrijft. De praktische beoefening ervan is menigmaal beneden de maat van de liefde en van de gelijkheid der samenstellende delen gebleven, ook al was de kerkorde zelf nog zo juist. De schrijver zegt wel dat de Franse kerkorde herhaaldelijk faalt in de uitwerking van haar anti-hiërarchische inzet en in de loop van de ontwikkeling van dat kerkrecht hierin zelfs in toenemende mate faalt, maar dat het Gereformeerde kerkrecht in de loop der ontwikkeling in dit opzicht ook z'n feilen vertoont, wordt door hem verzwegen. Toch is dit ook het geval geweest. Reeds in de zgn. bloeitijd.

Het ware nuttig geweest daarop gewezen te hebben, omdat niet een theoretische lofprijzing onze kracht uitmaakt, maar het altijd weer toetsen van de geschiedenis zelf aan de principiële uitgangspunten. Wat baart toch een lofzang op de liefdesband der kerken, als men nog maar nauwelijks een schending van die liefde achter de rug heeft, die geresulteerd heeft in 'n kerkscheuring? Ik zou daar wellicht in een recensie niet op gewezen hebben, als niet Kamphuis zelf de gelegenheid van de herdenking van de Synode van Embden had gebruikt om de mee door hem uitgestoten kerken een veeg uit de pan te geven: zij hebben de brui gegeven aan het kerkverband, dat 400 jaar geleden in Nederland werd aangegaan! pag. 10. Het is overigens niet eens juist, om ongenueanceerd te zeggen, dat de Kerken „buiten verband” de brui aan het gereformeerde kerkverband gegeven hebben. Wat haar door prof. Kamphuis in de schoenen geschoven wordt, geldt zeker niet al deze Kerken, vermoedelijk slechts een kleine minderheid. En de psychologische vraag moet daarbij gesteld worden: Is er geen reden?

—o—

Het houden van de Synode te Embden en het daar formeren van een kerkverband is van grote betekenis geweest voor de gereformeerde Kerken in Nederland. Het is niet te zeggen welk een chaos ook op het gebied van de leer ontstaan zou zijn, indien de Nederlandse Kerken niet tot zulk een kerkverband gekomen waren. Daarmee is echter nog niet bewezen dat de vorm van vertegenwoordiging, die te Embden gekozen werd, de enig juiste was en voor altijd de beste. Een vergadering van een paar tientallen mensen, die voor alle Kerken besluiten nemen, pag. 11, is inderdaad niet ideaal. Dat heeft niets te maken met de huidige democratiserings-idealen, pag. 11, maar wel met het kerkelijk ideaal: de Kerken, in synode samengekomen. Zo'n synode beantwoordt maar zeer ten dele aan dit ideaal, nog te minder, wanneer een stel hoogleraren bovendien de zaak onveilig maakt. Op deze en dergelijke vragen gaat dit geschriftje echter niet in.

—o—

Prof. Kamphuis vertelt terecht vele goede dingen van de Embder Synode en stelt haar betekenis voor de doorwerking der Waarheid en haar anti-hiërarchische tendenzen goed in het licht, ook zoals die in een plaatselijke Gemeente zich kunnen vertonen, pag. 28, 29, een vaak vergeten hoofdstuk bij hen, die leiden aan synodophobie. Het boekje is keurig uitgegeven. De omslag bevat een kaart van Embden. De correctie laat hier en daar te wensen over. Pag. 38, regel 5 is het woord „is” uitgevallen; pag. 66, midden: was bewezen moet worden, moet zijn: wat bewezen moet worden; pag. 71, regel 6: ove, moet zijn: over.

Dr. T. L. Rutgers

De geldigheid van de oude Kerkenordering der Nederlandsche Gereformeerde Kerken. Ingeleid door J. Kamphuis
Uitgeverij Ton Bolland, voorheen H. A. van Bottenburg N.V., Amsterdam.

Dit belangrijk geschrift van Rutgers, dat slechts antiquarisch verkrijgbaar was en dat nog moeilijk, is door deze langs fototechnische weg tot stand gekomen herdruk weer voor belanghebbenden te verkrijgen, verlicht met een foto van Rutgers en voorzien van een inleiding door prof. Kamphuis, waarin de actualiteit van Rutgers kerkrechtelijke arbeid in het licht gesteld wordt.

Zoals gezegd, een belangrijk geschrift, waarvan ambtsdragers inzonderheid verstandig doen kennis te nemen. Op de vragen, die dit geschrift opwerpt, gaan we hier niet in: hoe stond het met de afvaardiging van alle leden der Synode van Embden? Hoe kan de vrijwilligheid in het aanvaarden van de kerkorde in menig geval niet veel meer dan een fictie zijn, terwijl toch het beginsel der vrijwilligheid van kracht blijft?, pag. 27. Men vindt hier een schat van historische gegevens.

Dr. J. Stellingwerff

Dr. Mr. H. Bos - bibliotheek van de Vrije Universiteit, Amsterdam 1971.

Dit boekje is een hommage aan de in 1970 overleden Mr. H. Bos, die vele jaren directeur van de Vrije Universiteit is geweest en de hoofdzaak van zijn unieke bibliotheek aan deze inrichting van Onderwijs heeft gelegateerd. Het bevat een levensbeschrijving van deze Groninger van geboorte, koopman, bibliofiel, regent van Calvinistische levensstijl, kortom een man van statuur. Verder een korte schets over de inderdaad enorme en voortreffelijke bibliotheek van Mr. H. Bos en een fotografische herdruk van twee oude geloofsbelijdenissen, dat de waarde ervan niet weinig verhoogt. Het zijn de volgende: Een corte ondersouckinge des gheloofs, ouer de ghene, die haer tot de Duytsche Ghe-meynte, die te Londen is, begheuen willen. Anno 1555 en Corte belijdinghe des gheloofs, der gheenre die over al in Nederlant, ende bysonder in deze stadt N. de waerachtighe Leere des Evangeliums aenhanghen. Anno 1566.

Is jammer dat dit in bijzonder fraai uitgegeven en met liefde en terzake kundig geschreven boekje de schrijver zich wat apodictisch uit over de noodzaak van een nieuwe belijdenis, met voorschriften, hoe deze moet zijn.

N.V. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam gaf dit werkje, zoals gezegd, bijzonder fraai uit. De prijs is f 10,-. Door storting van f 10,- op gironummer 1449237 t.n.v. V.V.B., dr. Boelelaan, Amsterdam is het ook te verkrijgen.

G. Janssen.

ma, Kamphuis e.a. de revue passeren. Het is jammer dat deze kritiek niet of zelden tot een discussie is uitgegroeid, zoals die binnen de kring van de calvinistische wijsbegeerte kan plaats vinden.

Uitgegeven door Buiten en Schipperheyn, Amsterdam 1971, 290 blz. f 22,50.

Michelangelo

Bij de uitgeverij Hollandia te Baarn is de nederlandse vertaling verschenen van een engelse roman over het leven van Michelangelo. De naam van deze schilder en beeldhouwer is ook gekozen als titel van de nederlandse uitgave. De oorspronkelijke titel, die de schrijver Irving Stone dit boek gaf, luidt: The Agony and the Ecstasy. Deze lijvige, met allure geschreven biografische roman (654 blz.), zal velen boeien.

Twee G.S.E.V.-uitgaven

Van het Gereformeerd Sociaal en Economisch Verband ontving de redactie twee publikaties. Enkele beschouwingen over het jaar 2000 onder de titel „visie of visioen?” en enkele beschouwingen over „vrijtijdsbesteding”.

Onze verontschuldiging voor deze late aankondiging.

„Vrijtijdsbesteding” (119 blz.) bestaat uit een artikel van dr. A. J. Hendriks en een artikel van ds. N. Bruin. De problemen van de vrijetijdsbesteding worden, in aansluiting aan de in de eerstgenoemde brochure genoemde onderwerpen, in het perspectief van de te verwachten ontwikkeling geplaatst. In tegenstelling tot voorheen zal de vrije tijd geen onderbreking van de arbeidstijd zijn, maar zal de arbeid de vrije tijd onderbreken. Onze samenleving zal steeds meer een op vrije tijd gerichte samenleving worden.

Tijdens het lezen van dit artikel vroeg ik me af, of de door dr. Hendriks aan de orde gestelde problemen sociologisch niet meer hadden moeten worden uitgediept. Ds. Bruin wil zoals de titel van zijn opstel zegt een „oriëntatie in de ethische aspecten van vrijetijdsbesteding” bieden.

„De gereformeerde zede” van Schippers, de „ethiek van arbeid en rust” van Van Aniel, „dynamisch rusten” van Rijks en „anders gezegd” van Kuitert worden besproken en uitgebreid bekritiseerd. Vervolgens een uitgebreid verhaal over het vierde gebod, zondagsheiliging en gezinsleven.

Zoals bij de meeste theologen, die over ethische aspecten van een bepaalde zaak schrijven, biedt dit artikel meer een theologische dan een ethische oriëntatie. Het artikel van ds. Bruin heeft mij enigszins teleurgesteld. Wat minder bespreking van het werk van anderen en wat minder citaten, zouden de belichting van het onderwerp niet geschaad hebben. Het eigenlijke onderwerp had in een geringer aantal bladzijden beter uit de verf kunnen komen.

Van beide G.S.E.V.-uitgaven moet gezegd worden, dat actuele en moeilijke onderwerpen aan de orde gesteld zijn en dat de schrijvers bij het licht van Gods Woord geprobeerd hebben hun problemen te benaderen.

Daarom: voluit christelijke studies.

H.E.S.W.

STEUN AAN DE WALDENZER BROEDERS IN ITALIË

In „Opbouw” van de vorige week, waarin melding werd gemaakt van het overnemen van de inzamelingsarbeid van wijlen br. P. Groen door ondergetekende, is het gironummer uitgevallen. Giften voor dit doel worden gaarne ingewacht op gironummer 534103 t.n.v. A. de Blois, Schiedam.

A. d. B.

Op zondag 30 januari jl. nam de HEERE uit ons midden weg onze medebroeder, diaken

W. LOS

op de leeftijd van 62 jaar.

Trooste de HEERE zijn vrouw en kinderen met dit voor hen grote verlies.

Namens de Raad der Gereformeerde Kerk te Schiedam, C. Vonk, Voorzitter A. de Blois, Secretaris

„Indien wij dan met Christus gestorven zijn, geloven wij, dat wij ook met Hem zullen leven.” Rom. 6 : 8

In de ouderdom van 82 jaar, is in Jezus ontslapen, zijn moegestreden kind, onze innig geliefde en zorgzame moeder en oma

ADRIANA KORSTANJE-GOUDSWAARD sinds 1970 weduwe van D. W. Korstanje

Ermelo, J. C. Korstanje L. Korstanje Barendrecht, W. Korstanje A. Korstanje-Smit Wim en Addy

Ermelo, 6 februari 1972 Marijkelaan 9

De begrafenis heeft inmiddels plaats gevonden op donderdag 10 februari op de Alg. Begraafplaats te Ermelo.

Welke predikant is in de gelegenheid om op één (of meer) van de onderstaande zondagen voor te gaan in de diensten des Woords te Ede (Gld.)??

2-9-16-23 juli 1972

Uw reactie s.v.p. te richten aan: A. Heetebrij, Arthur van Schendelaan 23, Ede. Tel. 08380-10849.

Verzamelaar vraagt

MUNTEN TE KOOP OF TE RUIL

K. Rigterink, v. Hasseltstraat 39, Kampen

De redactie ontving:

Vergeeten vrijheid

Onder deze titel heeft Jacques Peters een verhaal geschreven uit het verzet in Letland. Een ondergrondse beweging vecht voor de vergeeten vrijheid van de door de Russen onder de voet gelopen en gedeeltelijk gedeporteerde Letten. De Russen hebben geprobeerd het volk der Letten als natie te vernietigen. Volgens de schrijver bestaat de Lettische natie nog steeds. „Vergeeten vrijheid” is niet zomaar een verhaal. De schrijver heeft iets te zeggen. Hij heeft een boodschap voor de mensen in het zgn. „vrije Westen”.

Uitgave van Buiten en Schipperheyn, Amsterdam 1971, 160 blz.

Sociaal-kulturele metavragen

In het bovenstaande werd gesproken over het volk der Letten en over de lettische natie. Bestaan er verschillen tussen volk, natie en staat? Kan men spreken over de identiteit (eigenheid) van een volk.

Deze en aan deze vragen grenzende problemen zijn uitvoerig besproken in het proefschrift van mej. dr. M. E. Botha. De schrijfster (afkomstig uit Zuid-Afrika) promoveerde 11 september 1971 aan de Vrije Universiteit te Amsterdam op een in het zuid-afrikaans geschreven proefschrift „socio-kulturele metavrae”. Zij heeft in de uitwerking van haar problemen aansluiting gezocht bij de reformatorisch-christelijke wijsbegeerte zoals die door prof. H. Dooyeweerd is uitgewerkt.

Wij zullen dit wijsgerig proefschrift in ons blad niet uitvoerig bespreken. Het is de moeite waard te vermelden, dat de schrijfster zich door een grote hoeveelheid theologische literatuur heen gewerkt heeft, die zij voor de bestudering van haar onderwerp van belang achtte. Eveneens is het opvallend, dat zij veel aandacht besteedt aan de kritiek, die in de loop der tijd van de kant van vrijgemaakt-gereformeerde theologen uitgebracht is op de wijsbegeerte der wetsidee. Een kritiek, die in veel gevallen meer theologisch was dan wijsgerig en die door de schrijfster niet steeds gunstig wordt beoordeeld. Veel van deze kritiek weet zij echter ook te waarderen. Wij zien Schilder, Wiskerke, Dou-

Ons vakantie reisplan 1972

OOSTENRIJK

We gaan weer kamperen in de alpen. De boerderij van de familie Flatz in het Bregenzerwald zal opnieuw het centrum zijn voor een onvergetelijke vakantie.

Vertrek 17 juli. Duur tien dagen. Prijs 300 gulden (all in).

Bij voldoende deelname zal er ook een hotelreis geplanned worden. Vertrek 3 juli.

Aanmelden bij de reis/kampeerder J. Wijnsma, Langrousterwei 296 A, Ooster Nijkerk, tel. 05192 - 293.

ITALIE

Een gezellige jongerenreis naar Limone met vele mogelijkheden tot excursies o.a. Venetië en Verona.

Deze volledig verzorgde hotelreizen zijn uniek.

We vertrekken op 10 en 17 juli voor een reis van dertien dagen naar het Gardameer. Prijs 495 gulden.

We vertrekken op 20 juli voor een reis van tien dagen naar het Gardameer. Prijs 430 gulden.

Voor beide reizen is verlenging mogelijk. Folders op aanvraag.

Inlichtingen Ds S. Wijnsma, Zaan 21, Zwolle, tel. 05200 - 32064.